

Miro Vuksanović

ZDRAVICA SVETOZARU KOLJEVIĆU

1.

Da li ste slušali akademika Koljevića dok govori na skupovima?

Da li ste zapazili kako je njegova reč odabrana, smišljena, napisana, ali da je nikad ne čita?

Znate li da tako može da radi samo besednik koji drži do sebe, do svojih slušalaca i do teme o kojoj govori?

Zato Svetozar Koljević, s otvorenim listom pred sobom u koji ponekad gleda neprijetno i neprimetljivo, onako spontano, iz glave, kao malo ko u nas – govori.

Zato Koljević onako šetkajući, s rukom u džepu radi neposrednosti, radi bliskosti onima koji su pred njim – besedi.

Zato Koljević onako razgovetno, izdvajajući svaku poslednju reč u rečenici, kao najavu za tačku, za mali odmor, naročitim glasom, umereno nazalnim – svoju misao oblači.

Zato je Koljević u takvim prilikama uvek spreman, bez pouzdavanja u trenutno snalaženje.

Jer, akademik Koljević je naučnik i kada se obraća svojim studentima, i kada govori o prijateljima i njihovim knjigama, i kada saopštava odluke žirija, i kada razgovara s poznanicima.

Zato je Svetozar Koljević jedina osoba u srpskoj besedničkoj i opštoj kulturi.

Zato je Novom Sadu na čast takav stanovnik.

2.

Spremao je profesor Koljević svetosavsku besedu. Trebalo je da govori u nekom gradu u Republici Srpskoj. Nisam upamtio ime grada. Svaki mu je, tamošnji, jednako blizak. Bilo da je reč o njegovoj Banja Luci, o Dubici ili Prijedoru. Nije sada to na redu.

Počeo sam o Koljevićevoj svetosavskoj besedi. Kao i svaki majstor govorenja mora da ima ključ za svoj tekst. Iščitava, zamatra, priseća se, poredi, beleži i traži. U slučaju koji pokušavam da približim trebalo mu je da pomene pretakanje vina, da kaže kako se raki-ja peče a vino pretače. A to je detalj u rečenici, njen mali deo. Našao je u Andrićevom tekstu navod Petra Kočića o vinu, o pretakanju. Kao da je pominjana šira. Nisam siguran, ali znam da je tražio sabrane spise Kočićeve, da je ko zna koji put čitao njegove pripovetke, pesme u prozi, zapise i govore, sve. Tražio je onu rečenicu koju je u svom prikazu Kočićeve umetnosti citirao Ivo Andrić. Hteo je, dakle, Koljević da nađe izvor, da osmotri kontekst, jer ništa neće iz druge ruke, jer ponesen naučničkom navikom ne može nikako osim tako – pouzdanim putem. Tražio je Kočićevu rečenicu, izdvojenu u Andrićevom prikazu, nekoliko dana. Nije je našao. I nije pretakanje vina u svetosavskoj besedi pomenuo.

Koljević uzima ono što je autentično. Zato je njegovo govorenje onoliko stabilno.

3.

Verujem da je svedočenje o pretakanju činjenica, nagoveštajno, ilustracijom, reklo istinu o Koljevićevoj pažljivosti u pripremi govora i štiva. Istina o tome našla se u pominjanom vinu, pa je podesno da predem i na uzgredne pomene vina u Koljevićevim pričama i napisima. On ima običaj kao i svaki zanimljivi i pripremljeni sagovornik, kao čovek koji ne voli slučajnosti u mislima, ima običaj da odvoji nešto duhovito ili provokativno, gotovo svakodnevno promenljivo, i da ga nosi iz susreta u susret.

Jednom su to poređenja Miloša Crnjanskog koji je napisao da je automobil bio *boje sladoleda*, pri čemu je, neosporno, mislio na vanilu, kao i svi koji pamte sladoledske počanke, ili nalaz da je frak, opet kod Crnjanskog, bio *boje vina*, pri čemu verovatno ne može biti sličnosti s banatskim rizlingom, belim vinom, jer mora biti reč o tamnom vinu. Da, ali kakvom?

A koliko tek zapažanja ima u priređivačkom poslu Svetozara Koljevića, u napomenama, u objašnjenjima obimnog *Romana o Londonu*? Pogledajte kritičko izdanje, prošlogodišnje, Zadužbine Miloša Crnjanskog. Imaćete šta pročitati. Videćete šta biva s romanom kada se nađe u pažnji tumača kome nije teško proveriti koliko je puta *ćemo*, *ćete* i sa *mnom* Crnjanski pisao odvojeno ili zajedno. Nemojte reći da je to sitnina. Zar nije Crnjanski zapeti dao veliki književni značaj? Zato mu Koljević zapete nije dirao. Moć književnosti i moć nauke deluju detaljima, njihovim izborom i rasporedom, a ne glomaznošću.

4.

Pamtljiv je podsetnik u kriškama iz Koljevićeve izvanredno napisane knjige *Po belom svetu*, kako mu korejski studenti, posle časa, zadovoljni, daju jabuku. Kao što je upamćeno njegovo domišljanje zašto je pravopisna norma odredila da se *doboga* piše zajedno (da je Bog bliže), a da se *do đavola* piše odvojeno (da je đavo što dalje). Kao što je za prepričavanje opis američke večere i vinskih čaša, u kući sa švedskim stolom i *pet-šest kupatila različite namene, od đakuzija do brijanja ženskih dlaka*, sa petnaestak soba u kojima se „pretače“ domaćinov *rečiti tridesetogodišnji sin, obrazovan i toliko pametan da ništa ne radi, čak i bez devojke, ali zato je njegova sestra, uspešni matematičar, bila sa svojom devojkom*.

Tako Koljević, u prijateljskim susretima, u pismima, u knjigama, uvek, ima pun dar da vidi i odvadi ono što je lepo i za izazov, istovremeno, i ono što je znak nastrane modernosti, kojoj se nikad ne ruga, to nije njegovom duhu mera, ali o kojoj kazuje podatak – literaran, u mešavini pohvalnog i uzdržano satiričnog, onog što ne ište glasan smeh, ali dobija osmeh.

Možda bi ovom opisu Koljevićevog dugog stranstvovanja, profesorskog, prevodilačkog i istraživačkog, *po belom svetu*, trebalo dodati njegovu naklonost ribarskom „prigovaranju“ *uz jedro i vetar, more i vino*, Hektorovićeovom stihu:

Neka me doma ni.

Tu je ono *ni*, na kraju, koje odmenjuje reč *nije*, sažeto i otegnuto u istom dosetljivom glasu.

5.

A dok čitate Koljevićevu knjigu *Vječna zublja* (koja je u jednom bibliografskom zapisu ubeležena kao *Vječna sudba*), gde je nekoliko čitljivih i traganjem bogatih studija o veza- ma usmene i pisane književnosti, što pristoji čoveku koji je (redak u srpskoj nauci) upo- redno izučavao narodnu i umetničku književnost (našu) i stranu književnost (pre svih onu na engleskom jeziku), čoveku koji je knjigu o srpskoj epskoj poeziji objavio na Oksfordu, gde i izbor pripovedaka jugoslovenskih pisaca, obe na engleskom, razume se, dok čitate kako je veza usmene i pisane književnosti stalna, u delima vodećih srpskih pisaca, vide- ćete da je tamo istraživač, dosledan i precizan, postao pripovedač koji govori mozaično, u slikama, u megnetisanim nalazima, jednako zanimljiv kao kada besedi ili s prijateljima razgovara.

Nisam na mucu kako da odaberem primere, jer je ovaj zapis od početka pri vinu – da bi bio iskreniji. Kod Hektorovića, na obedu, jeli su i pili *koliko ki htiše*. U bugarštici se vojvoda Radosav premišlja da li sve tursko u karavanu da opljačka ili samo uzme *brime dobra vina*. Koljeviću se doista dopao Sime Milutinovića narodski stih: *Vuku jagnje i sniz vodu muti*, kao i onaj: *Besmrtiju tek je kroz grob staza*. Zato ih je po dva puta naveo, mada za Sarajliju kaže da je *krnjave pesničke sudbine*, da mu je Vladan Nedić čupao *stihove iz korova*.

A onda, nenadno, kao što u dobrim knjigama biva, pojavi se rečenica Ive Andrića koji je sarajevskom dekanu, na poziv da govori studentima, da vide živog pisca, odgovorio:

Znate, ima toliko življih pisaca od mene.

6.

Čitaćete, u *Vječnoj zublji*, privlačne komentare, s Njegoševim navodom da narodne pesme iz Crne Gore *sadrže istoriju svog naroda*, uz Vukov dodatak da je u njima *više isto- rije nego poezije*, videćete iz *Vijenca* poredbu Obradovog krsta nad Crnom Gorom i Višnjicevih nad zemljom Srbijom *znamenija*, kao iste znakove istog naroda, gde *zebu od mnogo mišljenja*, ako im um nije smeten pićem kojim se *pjane pokoljenja*, gde se Crno- gorci skupljaju *ka svatovi pjani što se priča*. Tako, a Dučićeve oči *na oba sveta gledaju*.

I čitaćete, na istom mestu, kako je čoha na kolenu kod Domanovića postala kam- garn, kako obični srpski vo *pije rakiju, ne radi ništa i ponosi se svetlom prošlošću*, kako od Zmijanja Rajko, u pesmi, u Kočićevom zapisu, pita ima li *krmetine, pa i srnetine, Da mi malo zamezimo pivo*. A Simeun Đak *živi pijajući i opijajući svoje slušaoce* pričom. Kod Pope je došao stih o zaludnom hodu na Savinu vodu. U Nogovoj pesmi Kosovka devojka *nosi kondir vina sa rukama što srasta*. Kod Radičevića, Rakića, Nastasijevića i srodnih toliko je primera usmenosti da su nazvani: *folkloristi s muzikalnim jezicima*. Među njima je Slado- je sa *suvim zulumom iz priče Rakijo, majko*.

Nebo zatvoreno vladike Danila, koje ne prima plača ni molitve, kod Bečkovića je otiš- lo na stih: *nada mnom se nebo ne trijezni*, s kasnijom porukom:

Na mladima čeranje ostaje.

I čitanje ćete završiti rečenicom Svetozara Koljevića, koji primerima razgaljuje a komentarima imenuje razlike, koji ume jer zna, koji je sav od korisne radoznalosti, koji je duhovit i ozbiljan u isti mah, koji voli Pasternakovu misao da je jezik *postojbina i utočište lepote i smisla*, koji o odjecima usmene u pisanoj književnosti jednako vedro govori i piše, i na kraju svoje knjige kaže:

U tom dijalogu usmena književnost je oduvek bila i ostala „vječna zublja vječne pomrčine“.

Zar se može drukčije završiti i ova vinska zdravica Svetozaru Koljeviću!

(Novi Sad, Gradska kuća, 28. III 2007)